Geliş Tarihi/Submission Date: 04.07.2025
Kabul Tarihi/Acceptance Date: 25.02. 2026
DOI Number: 10.12981/mahder.1734638
Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2026, Cilt: 19, Sayı: 53, 432-455.

Araştırma Makalesi
Research Article

VAN ERCİŞ HALK TÜRKÜLERİNDE MAKAM VE USÛL ÖZELLİKLERİ: MÜZİKOLOJİK BİR İNCELEME

◆

MAKAM AND USUL FEATURES IN ERCİŞ REGION FOLK SONGS: A MUSICOLOGICAL STUDY

Serdar BUDAK*

ÖZ: Halk türküleri, bir toplumun kültürel kimliğini, tarihsel birikimini ve yaşam biçimini yansıtan en önemli sözlü gelenekler arasında yer almaktadır. Örf, âdet, gelenek ve görenek gibi kültürel ögeleri bünyesinde barındıran bu ezgiler, toplumsal belleğin korunmasında ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında işlevsel bir rol üstlenmektedir. Bu çalışmada, Van ilinin Erciş ilçesine ait halk türkülerinin makam dizileri ve usûl yapıları müzikolojik ve etnomüzikolojik açıdan sistemli bir biçimde incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel içerik analizi tekniğine dayalı olarak yürütülen araştırmada, "Geçmişten Geleceğe Van Türküleri" adlı derlemeden seçilen Erciş yöresine ait 100 türkü örneği analiz edilmiştir. Analizler sonucunda, bölge halk müziğinin Azerbaycan musikisi ile olan coğrafi ve kültürel yakınlığı nedeniyle hem ezgisel hem de ritmik yapı açısından önemli ölçüde etkilendiği gözlemlenmiştir. Melodik yapı açısından en yaygın kullanılan makamların Uşşak ve Hüseynî olduğu, bunları Çargâh, Buselik ve Segâh makamlarının izlediği tespit edilmiştir. Bu durum, geleneksel Türk müziği makamlarının halk müziği bağlamında nasıl yerelleştirildiği ve çeşitlendiği yönünde önemli veriler sunmaktadır. Ritmik yapı analizinde ise, en sık karşılaşılan usûl kalıplarının 4/4 ve 10/8 zamanlı olduğu; bunları 6/8 ve 12/8 gibi usûllerin takip ettiği belirlenmiştir. Özellikle 10/8 ve 6/8 gibi aksak usûllerin varlığı, Azeri müziğiyle olan ritmik benzerliklerle ilişkilendirilmiştir. Bu çalışma, Erciş yöresine ait halk türkülerinin makam ve usûl yapılarını sistematik bir çerçevede ortaya koyarak, bölgesel halk müziği literatürüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yerel müzik mirasının belgelenmesi ve korunması açısından da önemli bir kaynak niteliğindedir. Elde edilen bulgular hem akademik müzik çalışmaları hem de kültürel planlamalar için temel veri sunabilecek potansiyele sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Türk Halk Müziği, Van Türküleri, Erciş Türküleri, Makamsal Dizi ve Usûl

ABSTRACT: *Folk songs are among the most important oral traditions that reflect a society's cultural identity, historical accumulation and lifestyle. These melodies, which contain cultural elements such as customs, traditions and customs, play a functional role in preserving social memory and passing it on from generation to generation. In this study, the makam series and usûl structures of folk songs from the Erciş district of Van province were systematically examined from a musicological and thnomusicological perspective. In the research conducted based on the descriptive content analysis technique, one of the qualitative research methods, 100 folk song samples from the Erciş region selected from the compilation titled Van Türküleri from the Past to the Future were analyzed. As a result of the analyses, it was observed that the regional folk music was significantly affected both in terms of melodic and rhythmic structure due to its*

* Öğr. Gör. Dr. -Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü/Van- serdarbudak@yyu.edu.tr (Orcid: 0009-0006-7556-2499)

This article was checked by Turnitin.

geographical and cultural proximity to Azeri music. It was determined that the most commonly used makams in terms of melodic structure were Uşşak and Hüseynî, followed by Çargâh, Buselik and Segâh makams. This situation provides important data on how traditional Turkish music modes are localized and diversified in the context of folk music. In the rhythmic structure analysis, it was determined that the most frequently encountered usûl patterns are 4/4 and 10/8 time, followed by rhythms such as 6/8 and 12/8. In particular, the presence of irregular rhythms such as 10/8 and 6/8 has been associated with rhythmic similarities with Azeri music. This study aims to contribute to the regional folk music literature by systematically presenting the makam and usûl structures of folk songs belonging to the Erciş region. It is also an important source in terms of documenting and preserving the local musical heritage. The findings have the potential to provide basic data for both academic music studies and cultural planning.

Keywords: *Turkish Folk Music, Van Folk Songs, Erciş Folk Songs, Makam Sequence and Usul*

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan müzik, bireylerin iç dünyasında doğrudan karşılık bulan; toplumsal yaşamın ise vazgeçilmez bir bileşeni olarak varlığını sürdürmüş bir sanat dalıdır. İlk insan topluluklarından günümüze kadar geçen süreçte müzik gerek dinsel ritüellerin merkezinde gerekse gündelik hayatın içinde farklı işlevlerle var olmuştur. Başlangıçta daha çok doğayla ilişkilendirilen ve spiritüel yönü baskın olan müzik, zamanla insanlık birikiminin artmasıyla birlikte daha sistematik, daha bilinçli ve estetik açıdan daha rafine bir yapıya evrilmiştir. Bu dönüşüm, müziğin yapısal temellerinin de oluşmasını sağlamış; nota sisteminin, makam anlayışının ve ritmik örgülerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Müziğin tarihsel gelişim süreci, seslerin belirli bir düzen içinde örgütlenmesinin ötesinde; bir toplumun dünyayı kavrayış biçimini, duygusal kodlarını ve zihinsel yönelimlerini yansıtan kültürel bir ifade alanı olarak değer kazanmıştır. Bu yönüyle müzik, bireyin iç dünyasını dışa vuran estetik bir anlatım biçimi olmanın yanında, toplumsal belleği taşıyan ve kuşaktan kuşağa aktaran bir hafıza mekanizması işlevi görmektedir.

Türk kültür evreninde bu işlevi en belirgin şekilde üstlenen müzikal yapılardan biri türkü formudur. Türküler, halkın ortak yaşantılarını, sevinç ve kederlerini, inanç dünyasını ve gündelik hayat pratiklerini ses aracılığıyla somutlaştıran bir anlatım zemini sunar. Bu nedenle türkü, bireysel duyarlılık ile kolektif bilinç arasında köprü kuran temel formlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Nitekim Kılıç'a göre türkü, halkın müşterek hafızasında yer edinmiş ve kuşaklar boyunca aktarım yoluyla varlığını sürdürmüş bir kültürel miras unsurudur (Kılıç, 2021: 52). Bu aktarım süreci, türkülerin toplumsal kimliğin inşasında etkin bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Bilimsel bilgi birikiminin artmasıyla birlikte müziğin kuramsal ve sistemli yönü daha görünür hâle gelmiş; özellikle Batı'da geliştirilen nota

sistemi sayesinde eserlerin yazılı biçimde korunması mümkün olmuştur. Böylece müzik üretimi belirli bir arşiv mantığı içinde saklanabilmiş, geçmiş dönemlere ait eserlerin geleceğe aktarılması konusunda daha sağlam bir zemin oluşmuştur.

Buna karşın, nota sisteminin gelişmişliğine rağmen pek çok halk türküsünün yazılı kayda geçirilemeden unutulduğu bilinmektedir. Bu durum, bir müzik eserinin ortadan kalkmasının ötesinde; o eserle birlikte varlık bulan kültürel deneyimin, duygunun ve tarihsel birikimin de silinmesine yol açmaktadır. Halk müziğine ait eserlerin sözlü kültür ortamında kuşaktan kuşağa aktarılması, onları zamanın yıpratıcı etkilerine karşı daha kırılgan hâle getirmiştir. Coğrafik engeller, ekonomik imkânsızlıklar ve okuryazarlık oranının düşüklüğü gibi etkenler birçok türkünün kayıt altına alınmasını engellemiş; bu nedenle pek çok ezgi unutulmuş, bazıları ise yöresel varyantlar arasında belirsizleşerek özgün formundan uzaklaşmıştır (Varlı, 2012: 64).

Bu çerçevede türkü formu, tarihsel sürekliliğin, kültürel kimliğin ve kolektif belleğin taşıyıcısı olarak müzik olgusunun hem bireysel hem de toplumsal boyutlarını bir arada görünür kılmaktadır.

Müzik ve Kültür İlişkisi

Müzik ile kültür arasındaki ilişki, insanlık tarihinin her döneminde birbirini besleyen, karşılıklı olarak şekillenen çok katmanlı bir etkileşim ağı sunmaktadır. Kültür, bir toplumun yaşam biçimini, değerler sistemini, ritüellerini ve sembolik kodlarını içinde barındıran dinamik bir yapı iken; müzik bu yapının hem bir ürünü hem de taşıyıcısı olarak ortaya çıkar. Toplumun kolektif hafızasında yer eden önemli olaylar, bireysel duygular ve sosyal yaşam pratikleri, müzik aracılığıyla estetik bir dile bürünür ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Bu aktarım süreci sadece ezgilerin tekrarlanmasıyla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda sözlü anlatılar, törenler, ritüeller ve gündelik yaşama ait pratikler aracılığıyla da müzikal yapıların kültürel bellekteki yeri pekiştirilmektedir. Bu nedenle, bir toplumun müziği analiz edilirken sadece melodik ya da ritmik yapılara bakılmaması gerekir, bu yapıların biçimlendiği sosyo-kültürel bağlam da dikkate alınmalıdır. Zira müziksel üretim, çoğunlukla kültürel kodlarla ve toplumsal dinamiklerle şekillenmektedir (Bay, 2023: 59).

Yörenin dili, yaşam tarzı, inanç sistemi, coğrafi şartları ve tarihsel birikimi müzik aracılığıyla görünürlük kazanır. Bu çerçevede halk müziği, bir bölgenin karakterini en duru ve özgün biçimde ortaya koyan kültürel bir göstergedir. İçerdiği simgesel unsurlar, ezgisel kalıplar ve sözlü anlatım özellikleriyle yöresel müzik, somut olmayan kültürel miras kapsamında ele alınmaktadır. Bu nitelikleri doğrultusunda müzik, geçmişe ait izleri muhafaza eden bir arşiv niteliği taşımakla kalmaz; güncel bağlamda varlığını sürdüren dinamik bir kültürel yapı olarak da işlev üstlenir (Dönmez, 2014: 73). Sözlü kültür ortamında şekillenen müzikal örüntüler, toplum belleğinde

melodik düzeyin ötesinde; duygusal, düşünsel ve değer odaklı bağlamlarla birlikte yer edinir. Bu açıdan müzik, bireyin aidiyet hissini güçlendiren; topluluğun ortak kimliğini yeniden inşa eden toplumsal bir araç konumundadır. Müzikal motiflerin yinelenmesi, salt bir ezgiyi aktarmanın ötesine geçer; o ezginin çağrıştırdığı paylaşılan deneyimleri, yaşantıları ve duygu dünyalarını yeniden canlandırır. Bu nedenle müzik, kültürel devamlılığın sağlanmasında etkin bir rol üstlenir; toplumsal hafızayı canlı tutar, kimliğin korunmasına katkı sunar ve gelecek kuşaklara aktarımını mümkün kılar (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 136).

Müziği yalnız bir sanat alanı ya da estetik faaliyet biçimi çerçevesinde değerlendirmek, onun toplumsal ve kültürel boyutlarını arka planda bırakır. Bu sebeple müziğin üretim, icra ve tüketim süreçlerini dikkate alan disiplinler arası bir yaklaşım gereklidir. Bu yaklaşımın en kapsamlı ve işlevsel çerçevesi etnomüzikoloji aracılığıyla şekillenir. Müzikoloji, müziği hem işitsel bir olgu hem de kültürel ve toplumsal bir davranış biçimi olarak inceler. Araştırmalar, notalar ve melodilerle sınırlı kalmaz; o notaların anlam kazandığı kültürel çevreyi de kapsar. Alan P. Merriam'ın 1964 yılında geliştirdiği "müziği kültür içinde inceleme" modeli, bu disiplinin temel dayanaklarından biri kabul edilir. Merriam'a göre müzik, duyumsanan seslerin toplamının ötesinde; bu seslerin arka planındaki davranış örüntülerini, inanç yapılarını, toplumsal örgütlenmeleri ve değer sistemlerini çözümlemeye imkân veren bir anahtardır. Bu perspektifle müzik, kültürel çözümleme açısından güçlü bir araç niteliği kazanır (Merriam, 1964: 6-7).

Etnomüzikolojik araştırmalar bu anlayış doğrultusunda müziği, onu var eden toplumsal bağlamla birlikte ele alır. Söz konusu bağlam kimi zaman bir köy düğünü, kimi zaman bir dinî ritüel, kimi zaman da gündelik yaşamın ritmik düzeni olabilir.

Türkiye'de etnomüzikoloji alanına katkı sunan araştırmacılardan Özlem Doğuş Varlı, müziği sözlü kültür, toplumsal bellek, kimlik ve aidiyet kavramları çerçevesinde değerlendirmektedir. Varlı'nın çalışmalarında öne çıkan temel vurgu, müziğin salt bir ses sistemi olarak görülmemesi; bireyin ve toplumun kendini ifade ettiği simgesel bir alan olarak konumlandırılmasıdır. Bu yönüyle müzik, estetik haz üretiminin ötesinde bir iletişim biçimi, anlatı zemini ve toplumsal temsil alanı olarak ele alınır. Halk müziğinin sözlü kültür ortamından yazılı kültür evresine geçiş sürecinde yaşadığı dönüşümler üzerine yaptığı çözümlemeler, bu değişimin hem müzikal hem de sosyolojik boyutlarını görünür kılmaktadır (Varlı, 2012: 65).

Erciş Müzik Kültürü ve Yörenin Müzikal Yapısı

Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Van iline bağlı bir ilçe olan Erciş; tarihsel kökleri, çok katmanlı kültürel yapısı ve özgün toplumsal dinamikleriyle dikkat çeken önemli yerleşim alanlarından biridir. Van Gölü'nün kuzey kıyısında konumlanan bu ilçe, coğrafi olarak yalnızca bir

sınır bölgesi olmanın ötesinde, tarih boyunca farklı medeniyetlerin kesişim noktası olmuş; Urartu'dan Bizans'a, Selçuklu'dan Osmanlı'ya kadar uzanan geniş bir medeniyet yelpazesi içinde kültürel izler taşımıştır (Çayır, 2010: 48; Gürbüz, 2018: 92). Bu tarihsel zenginlik, yazılı belgelerde veya mimari yapılar ile birlikte bölgenin sözlü kültür ürünlerinde, özellikle de müzikte açık biçimde kendini göstermektedir.

Erciş'in müzikal kimliği, yalnızca bölgenin geçmişinden süzülen tarihsel izlerle şekillenmemiş, coğrafi komşuluk ilişkileri ve sosyal etkileşim alanlarıyla da beslenmiştir. İlçeye özgü halk müziği repertuvarı, Van'ın genel müzik kültürü içerisinde ayrı bir yer tutmakla kalmaz; Bitlis, Siirt, Muş, Hakkâri, Şırnak, Tunceli ve Bingöl gibi çevre illerle melodik ve ritmik ortaklıklar gösterir. Bu ortaklıklar, Erciş müziğinin sınırları aşan bir yapıya sahip olduğunu; farklı bölgelerle kültürel alışveriş içinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Erciş halk müziğinin yalnızca Anadolu sınırları içerisindeki bölgelerle yetinmeyip çevresinde bulunan; Azerbaycan, İran ve Kürt coğrafyaları gibi yakın coğrafyalarla da müzikal bağlar kurduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Güney Azerbaycan'a ait ezgisel yapıların Erciş türkülerinde zaman zaman hissedilmesi, bu çok katmanlı etkileşimin açık bir göstergesidir. Melodik süslemeler, ses aralıkları ve vokal tavır gibi unsurlar hem Türk hem de Azeri halk müziklerinde görülen ortak formları işaret eder. Bu durum, Erciş'in tarihsel olarak yalnızca içe dönük bir kültürel üretim alanı olmadığını; aksine, dış dünyayla sürekli temas hâlinde olan bir kültürel merkez olduğunu kanıtlar. Bu etkileşimlerin ardında yatan temel unsur, Erciş'in jeopolitik konumudur. Doğu ile Batı arasında bir geçiş güzergâhı olan bu coğrafi alan, tarih boyunca ticaret yollarına, göç hareketlerine ve kültürel değişimlere sahne olmuştur. Ticaret yolları ve kervan güzergâhları üzerinde yer alan ilçede, farklı kültürlerden gelen insanlar kendi müzikal anlatımlarını taşıyarak bu bölgeyle harmanlamış; bu da yöre müziğinin hem içeriksel hem biçimsel olarak zenginleşmesine neden olmuştur (Tan ve Turhan, 2001: 36).

Erciş'in müzik geleneğinde dikkat çeken bir diğer unsur da âşıklık geleneğinin oldukça güçlü bir biçimde varlığını sürdürmesidir. Aşıklık o dönemler de şiir ve müzik üretimi değil; tarih anlatımı, toplumsal eleştiri ve kültürel temsil işlevi gören bir sözlü kültür formudur. Bu gelenek, yöre halkı tarafından saygıyla korunmuş ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu âşıklık atışmaları genellikle doğaçlama biçimde gerçekleştirilir ve halk arasında büyük ilgiyle takip edilir. Erciş'te bu geleneğin yaşatılmasında büyük katkı sunmuş birçok halk ozanı yetişmiştir. Bu ozanlar, ustalıkla söyledikleri türküler, anlattıkları destanlar ve halk arasında kazandıkları saygınlıkla yöre kültürünün önemli temsilcileri hâline gelmiştir. Ahmet Poyrazoğlu, Bülent Keser, Aşık Çağlari ve Dertli Kazım gibi isimler, yakın dönem ozanları arasında yer almakta; sözlü kültürün yaşatılması açısından önemli

katkılarda bulunmaktadırlar. Ancak bu ozanlar arasında Ercişli Emrah, tarihsel derinliği ve edebi gücüyle ayrı bir yere sahiptir.

Ercişli Emrah'ın eserleri müziksel açıdan da derin bir zenginlik taşıdığı görülmektedir. Onun şiirlerinden bestelenen türküler, yöresel müziğin melodik ve ritmik yapısıyla uyum içindedir. Bu eserlerde kullanılan dil, yöre halkının gündelik konuşma tarzını yansıtırken; duygusal içeriği ve estetik yönüyle halk müziği repertuvarında güçlü bir yer edinmiştir. Ancak bu güçlü geleneğin günümüzde zayıflamaya başladığı da gözlemlenmektedir. Gelişen teknoloji, dijitalleşme, bireysel müzik üretim araçlarının yaygınlaşması ve özellikle çalgı çalan kişi sayısının artması, demeli-çevirmeli türkü söyleme geleneğinin zamanla geri plana itilmesine yol açmıştır. Eskiden bir düğünde veya eğlencede bir grup halk ozanı tarafından sürdürülen atışmalar, artık daha çok arşivlerde ya da belgesel çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, geleneksel müzik kültürünün sosyo-kültürel olarak da dönüşüm geçirdiğini göstermektedir (Çakmak, 2017: 23). Bu nedenle, Erciş'teki halk ozanlarının eserlerini belgelemek, yorumlamak ve tanıtmak; müzikolojik değil, kültürel sürdürülebilirlik açısından da son derece önemlidir.

Aşıklık geleneğinin yanı sıra bölgede "eğlenti" olarak adlandırılan kış gecesi buluşmaları da müzikal yaratımın ve paylaşımın önemli alanları arasında yer alır. Erciş müzik kültürünü oluşturan yapı taşları arasında yerel ağızla söylenen türküler, yöreye özgü ritmik yapılar, kendine has makamsal diziler ve melodik süslemeler yer almaktadır. Her bir türkü hem bireysel bir yaşam hikâyesini hem de kolektif bir kültürel birikimi yansıtan, çoğu zaman anonim nitelikteki değerli sözlü belgeler niteliğindedir. Bu ezgiler, hem yerel halkın duygusal dünyasına ışık tutar hem de bölgenin sosyal yapısını anlamaya yönelik ipuçları sunar.

Erciş Türküleri ve Kültürel İşlevi

Türk halk müziğinin temel yapı taşlarından biri olan türkü, tarih boyunca Anadolu insanının duygu, düşünce ve yaşam deneyimlerini hem sözle hem de ezgiyle bir arada aktardığı en güçlü ifade biçimlerinden biri olmuştur. Bir türkü, çoğunlukla sözlü gelenek içinde anonim olarak doğar. Bireylerin yaşadığı olaylar, aşklar, ayrılıklar, sevinçler, acılar, savaşlar, göçler ve doğal afetler gibi birçok tema türkülerde yer bulur. Bu nedenle türkü, halkın duygularını ve toplumsal gerçekliklerini nesiller boyunca taşıyan bir iletişim aracıdır (Alkan, 2024: 42).

Edebî anlamda da incelenmeye değer olan türküler, içeriklerinde aşk, doğa, ayrılık, gurbet, ölüm, özlem ve dini duygular gibi evrensel temaları işler. Ancak bu temalar, her zaman halkın yaşadığı sosyal bağlam içinde özgün biçimlerde şekillenir. Örneğin bir aşk türküsü, yalnızca bireysel bir aşkı anlatmaz. O dönemin toplumsal normlarının, ahlaki değerlerinin ve duygusal algılarının da bir yansımasını göstermektedir. Aynı şekilde bir ağıt, kaybın ifadesi değil; beraberinde yas tutma biçimlerinin ve ölüm karşısındaki kültürel duruşun göstergesidir (Batur, 1998; Özdemir, 2003;

Erdem, 2010; Yakıcı, 2015). Yörelerin ağız özellikleri, müziksel anlayışları ve ritmik yapıları, türkünün icrasını doğrudan etkiler. Bu nedenle, bir türkünün hangi yöreye ait olduğunu anlayabilmek için hem söz hem de müzik açısından kapsamlı bir analiz gerçekleştirilmesi elzemdir.

Erciş'te halk müziğine dair ilk sistematik derleme girişimleri, 1950'li yıllarda Muzaffer Sarısözen öncülüğünde başlamıştır. Sarısözen ve ekibi, Türkiye genelinde yürüttükleri türkü derleme çalışmaları kapsamında Van iline ve özellikle Erciş bölgesine de yönelmiş; bu sayede daha önce kayıt altına alınmamış pek çok ezgiyi belgeleyerek konservatuvar arşivlerine kazandırmıştır. Bu ilk adımlar, kültürel sürdürülebilirlik açısından da tarihi bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu derlemeler sayesinde, sözlü kültür ortamında yaşayan ama yazılı hale getirilmemiş eserler kayıt altına alınabilmiş ve kaybolma riski azaltılmıştır.

1961 yılında Ankara Radyosu adına gerçekleştirilen ikinci önemli derleme ise bu sürecin daha profesyonel ve bilimsel temelde ilerlemesini sağlamıştır. Mustafa Geceyatmaz, Fikret Otyam ve teknik sorumluluklarını üstlenen Mücahit Küçükbaran gibi araştırmacılar, sahaya inerek sistematik biçimde halk müziği örneklerini toplamış hem ses kayıtları hem de notasyon çalışmalarıyla Van yöresi müziğine dair önemli bir arşiv oluşturmuşlardır. Bu çalışmalar, sadece müziksel kayıt değil, dönemin yaşam tarzını ve müzikal anlatım biçimlerini belgeleyen antropolojik değeri yüksek veri kümeleri olarak da değerlendirilmelidir (Tan ve Turhan, 2001: 21).

Van yöresinde şimdiye kadar yapılan en kapsamlı ve sistematik derleme çalışması ise 2007-2010 yılları arasında araştırmacı Mehmet Murat Oto tarafından gerçekleştirilmiştir. Oto'nun çalışması, notaları ele alırken sadece müzikal formda değil, aynı zamanda sözlü anlatım, kültürel bağlam ve icra biçimi açısından da detaylı bir arşiv sunmaktadır. Bu çalışma sonucunda derlenen eserler, iki önemli kaynak kitapta yayımlanmıştır: Van Türküleri 1 – Sözlü Kırık Havalar ve Geçmişten Geleceğe Van Türküleri. Bu eserler, yalnızca akademisyenlerin değil; aynı zamanda yerel sanatçıların, müzik öğretmenlerinin ve halk müziği tutkunlarının da başvuru kaynakları arasına girmiştir. Erciş bölgesinde özellikle "demeli-çevirmeli" olarak adlandırılan söyleyiş biçimi, çalgıların yetersiz olduğu dönemlerde ezginin akışını korumak için geliştirilmiş işlevsel bir uygulamadır. Bu söylem biçiminde bir kişi tarafından başlatılan ezgi, diğer kişiler tarafından tekrar edilerek devam ettirilir; böylece hem melodi korunur hem de topluluk katılımı sağlanır. Bu yapı, Doğu Anadolu bölgesine özgü müzikal formların anlaşılmasında önemli ipuçları barındırır. Oto'ya (2020: 243) göre Erciş, halk müziği kadar folklor alanında da zengin bir repertuvara sahiptir. Bu folklorik zenginlik, müzikal formların çeşitlenmesine ve yerel söyleyiş biçimlerinin daha özgün hâle gelmesine zemin hazırlamıştır. Müzik bu yönüyle, toplumun iç dünyasını dışa vuran bir "kültürel aynaya" dönüşür (Dönmez, 2019: 131–136). Merriam'ın (1964) belirttiği gibi, müzik kültürel

bir davranış biçimi olarak yalnızca bireysel düzeyde değil; toplumsal düzeyde de anlam üretir. Müziği bu yönüyle ele almak, onu hem bir sosyal kurum hem de bir kültürel anlatı olarak değerlendirmeyi gerektirir.

1.Yöntem

1.1Araştırma Modeli

Bu çalışma, Van'ın Erciş ilçesine özgü halk türküleri üzerinden yörenin müzik kültürünü derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel yaklaşımı, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel içerik analizi üzerine kurulmuştur. Bu yöntem, mevcut durumun ya da olgunun, sistematik, objektif ve ayrıntılı biçimde tanımlanmasına olanak sağlayarak hem bilimsel hem de kültürel bağlamda derinlemesine analiz yapılmasını mümkün kılar (Karasar, 2007: 77). Çalışmada içerik analizine ek olarak doküman analizi yönteminden yararlanılmıştır. Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli yazılı ve görsel materyallerin sistematik biçimde toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve çözümlenmesini kapsayan bilimsel bir araştırma yöntemidir. Bu doğrultuda Erciş yöresine ait türkü metinleri, arşiv kayıtları ve ilgili yazılı kaynaklar belirli bir plan çerçevesinde incelenmiş, elde edilen veriler tematik kategoriler altında değerlendirilmiştir (Sak vd., 2021: 228). Çalışmanın evrenini, Van iline ait olup TRT repertuvarında yer alan ve daha önce yayımlanmış akademik kaynaklarda belgelenmiş halk türkülerinden oluşan geniş bir müziksel veri kümesi oluşturmaktadır. Ancak bu evren içinden daha özgün bir örneklem alanı oluşturmak adına, "Geçmişten Geleceğe Van Türküleri" adlı çalışmada yer alan ve notaya alınmış 100 adet Van-Erciş türküsü sistematik olarak makam ve usûl analizi yapılmıştır. Bu örneklem, yöreye ait müzik kültürünün özelliklerini temsil edebilecek zenginlik ve çeşitliliğe sahiptir.

1.2 Verilerin Toplanma Süreci

Veri toplama süreci titiz bir kaynak taraması ile başlamıştır. Halk müziğine ilişkin yayımlanmış kitaplar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri derinlemesine incelenmiş; bu kaynaklardan elde edilen bilgilerle derlenen 100 türkü, sistematik analiz sürecine tabi tutulmuştur. Analizler sırasında her bir türkü hem melodik hem de ritmik yönden değerlendirildiği gibi, içerdiği makam özellikleri, karar ve güçlü sesler, seyir yapıları ve yeden sesler gibi teknik detaylar açısından da ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Böylece, her eserin yalnızca yüzeysel değil, yapısal ve biçimsel yönleri de anlaşılabilir hâle getirilmiştir.

1.3 Verilerin Analizi

Müzikal analiz süreci, sadece nota üzerinden yapılan bir incelemeyi değil; bu eserlerin ait olduğu kültürel bağlamı da göz önüne alan çok boyutlu bir değerlendirmeyi de içerir. Her türkü belirli bir usûl içerisinde şekillenmiş olup; bu usûller, eserin ritmik karakterini, vurgularını ve akışını doğrudan

belirleyen ögelerdir. Türkülerde kullanılan kalıp ve darp yapıları da bu bağlamda değerlendirilmiş, türkülerin ritmik iskeletleri tablolar halinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflama, özellikle karşılaştırmalı analizler için sağlam bir temel sunmuştur. Her ne kadar çalışmada 100 türkü analiz edilmiş olsa da hacimsel yoğunluk nedeniyle bu verilerden yalnızca 7 tanesi, her biri farklı bir makamı temsil edecek biçimde detaylı olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşım hem örneklemin çeşitliliğini korumak hem de her bir makamın temel özelliklerini derinlemesine ortaya koymak açısından tercih edilmiştir. Seçilen türkülerin hem melodik dizileri hem de makam seyirleri ayrı ayrı incelenmiş, her biri için karar sesi, güçlü ses, yeden ve geçici geçkiler gibi yapısal unsurlar belirlenmiştir. Böylece hem teorik müzik bilgisi hem de pratik müzik icrası açısından anlamlı veriler elde edilmiştir.

Bir müzik eseri, yüzeyde yalnızca melodik ve ritmik unsurlar barındırıyor gibi görünse de bu unsurlar, ait oldukları kültürel bağlamla birleştiğinde çok daha katmanlı anlamlara ulaşır. Müzikal motiflerin nasıl şekillendiği, hangi durumlarda kullanıldığı, hangi toplumsal veya bireysel olaylara karşılık geldiği gibi sorular, eserin müziksel ve sosyo-kültürel analizini de mümkün kılar. Dolayısıyla bu çalışmadaki analiz süreci hem teknik bir müzikoloji incelemesi hem de etnomüzikolojik bir yaklaşımı aynı anda içermektedir.

2.Bulgular

2.1 Van Erciş Halk Türkülerinin Makam Dizisi, Usûl Yapıları ve Dağılımları

Van Erciş halk türkülerinin makam dizisi, usûl yapıları ve dağılımları nelerdir? Problem sorusuna yönelik elde edilen veriler Tablo 1 ‘de verilmiştir. Tablo 2 ‘de ise “Van Erciş halk türkülerinin makam dizisi ve dağılımları”, Tablo 3’de “Van Erciş halk türkülerinin usûl yapıları ve dağılımları” verilmiştir.

Tablo 1: Van Erciş halk türkülerinin makam dizisi, usûl yapıları ve dağılımları

	Türkünün adı	Yöresi	Makam dizisi	usûl ü
1	Ahlatın alması gelir	Van Erciş	Uşşak	10/8
2	Al papağ oğlan kende gel	Van Erciş	Çargah	6/8
3	Ala boz dumanli şahım karlı dağları	Van Erciş	Buselik	5/8
4	Alma attım nar geldi	Van Erciş	Segah	6/8
5	Armut dalda kız balkonda sallanir	Van Erciş	Buselik	4/4
6	Ay doğdu bedir allah	Van Erciş	Uşşak	4/4
7	Ayın ortasında bir sarı yıldız	Van Erciş	Uşşak	4/4
8	Bağınızda üzüm var	Van Erciş	Uşşak	4/4
9	Bağlarda buluşalım	Van Erciş	Uşşak	4/4

10	Bahçalar barı çalar	Van Erciş	Uşşak	2/4
11	Bahçalarda çedene	Van Erciş	Uşşak	4/4
12	Bahçaya gel ki görüm	Van Erciş	Uşşak	4/4
13	Bal yeme bal yeme bal şirin olur	Van Erciş	Uşşak	12/4
14	Bayazıtın bu kalası	Van Erciş	Uşşak	10/8
15	Belinde kama sevdiğim	Van Erciş	Uşşak	10/8
16	Ben horozam öterem	Van Erciş	Uşşak	10/8
17	Bir acem kızı gördüm nişanda	Van Erciş	Uşşak	6/8
18	Bir bölük ağca kizlar	Van Erciş	Hüseyni	10/8
19	Bir kar yağdı ereğe	Van Erciş	Uşşak	4/4
20	Bir sarı kavun dilimi	Van Erciş	Çargah	6/8
21	Bizim köyde düğün var	Van Erciş	Buselik	6/8
22	Boyakçının gelini	Van Erciş	Çargah	12/8
23	Bu akşam sen bize gel	Van Erciş	Hüzzam	12/8
24	Bu dağda maral gezer	Van Erciş	Uşşak	4/4
25	Bu dağin oylumuna	Van Erciş	Çargah	6/8
26	Bu dağlar danelendi	Van Erciş	Uşşak	6/8
27	Bu dereden esen yel	Van Erciş	Uşşak	6/8
28	Bulak başinda durma	Van Erciş	Uşşak	6/8
29	Burayı sel bastıda gelin	Van Erciş	Uşşak	10/8
30	Can maral can	Van Erciş	Hüseyni	6/8
31	Çayda kumlar kaynaşir	Van Erciş	Hüseyni	2/4
32	Çıranın burnunu kes koy çıra yansin	Van Erciş	Hüseyni	10/8
33	Çimende sürü kazlar	Van Erciş	Uşşak	12/8
34	Dağlara dağlara ben dayanamam	Van Erciş	Uşşak	4/8
35	Dalga sesi geliyor	Van Erciş	Uşşak	4/4
36	Davulun sesi uzaklardan hoş gelir	Van Erciş	Uşşak	6/8
37	Dereyi duman dumani dere	Van Erciş	Uşşak	10/8
38	Dönderin yar dönderin	Van Erciş	Uşşak	6/8
39	Dur yerinde	Van Erciş	Uşşak	10/8
40	Ela gözlü nazlı yar	Van Erciş	Uşşak	10/8
41	Elcevaz elcevaz	Van Erciş	Uşşak	6/8
42	Elinde oya gidiyor toya	Van Erciş	Uşşak	4/4
43	Elindeki nargile	Van Erciş	Segah	10/8

44	Erik ağacı çüt saçağı	Van Erciş	Uşşak	10/8
45	Erikler çiçek açti	Van Erciş	Uşşak	4/4
46	Esmere söyle söylesin	Van Erciş	Uşşak	5/8
47	Evleri sekilidir	Van Erciş	Hüseyni	6/8
48	Eyvanın altından geçtim	Van Erciş	Uşşak	10/8
49	Eze mezeden oğlan	Van Erciş	Uşşak	12/8
50	Ezmeyinen büzmeyinen	Van Erciş	Uşşak	4/4
51	Ferom yaylaya yaylaya	Van Erciş	Rast	4/4
52	Gel beri yar gel beri	Van Erciş	Uşşak	12/8
53	Geldi ekin zamani	Van Erciş	Uşşak	2/4
54	Gir memeler memeler	Van Erciş	Uşşak	10/8
55	Giden ay tutulur mu	Van Erciş	Uşşak	12/8
56	Giderem belesine	Van Erciş	Uşşak	4/4
57	Gidersen uğur ola	Van Erciş	Buselik	4/4
58	Gir bahçeye	Van Erciş	Çargah	4/4
59	Git süphandan kar al getir	Van Erciş	Uşşak	2/4
60	Gökten bir çift suna uçtu	Van Erciş	Uşşak	4/4
62	Gülüm bizim bağda süsem var	Van Erciş	Segah	10/8
63	Güzeller ah güzeller	Van Erciş	Uşşak	6/8
64	Havada vurdum gecele	Van Erciş	Uşşak	6/8
65	Hazalim yelli yelli	Van Erciş	Hüseyni	2/4
66	Horozu kaptim eyvana	Van Erciş	Hüseyni	6/8
67	İndim erek düzüne	Van Erciş	Uşşak	2/4
68	Kalenin bedenleri	Van Erciş	Uşşak	4/4
69	Kapilarinda kuyu var	Van Erciş	Uşşak	4/4
70	Kar yağar bardan bardan	Van Erciş	Uşşak	10/8
71	Kara yel kara yerde	Van Erciş	Uşşak	4/4
72	Karanfil esti nedim	Van Erciş	Uşşak	12/8
73	Karanfilin buhari	Van Erciş	Uşşak	12/8
74	Karsa giderim karsa	Van Erciş	Hüseyni	4/4
75	Karşıdadir evleri	Van Erciş	Uşşak	4/4
76	Karşıdan yar geliyor	Van Erciş	Uşşak	18/8
77	Kaşların karasina	Van Erciş	Buselik	4/4
78	Kaşların karasina (suzanna)	Van Erciş	Uşşak	4/4
79	Kekliğim bağla beni	Van Erciş	Buselik	10/8
80	Kır atımı nallatırım	Van Erciş	Segah	2/4
81	Kız belin incedir ince	Van Erciş	Uşşak	5/8
82	Kotana bak kotana	Van Erciş	Buselik	10/8

83	Le ana le ana	Van Erciş	Uşşak	12/8
84	Martinim atılmıyor	Van Erciş	Rast	5/8
85	Maydanoz destesiyem	Van Erciş	Uşşak	4/4
86	Mahleyi geze geze	Van Erciş	Hüseyni	12/8
87	Memoy can -1	Van Erciş	Uşşak	6/8
88	Men gülümü deste bağlaram	Van Erciş	Uşşak	10/8
89	Mendi mendili mendi	Van Erciş	Çargah	6/4
90	Mendi yoldum bahçadan	Van Erciş	Uşşak	6/4
91	Mendil aldım bir deste	Van Erciş	Uşşak	18/8
92	Mendilimde kişmiş ile badem	Van Erciş	Uşşak	18/8
93	Meyhaneyi belada	Van Erciş	Uşşak	10/8
94	Niçin girdin değirmene	Van Erciş	Hüseyni	10/8
95	Papuri nere varam	Van Erciş	Uşşak	6/8
96	Pencerede şişesin	Van Erciş	Uşşak	5/8
97	Porzeriyi vurdular	Van Erciş	Çargah	4/4
98	Sarı sarı sarayım	Van Erciş	Uşşak	4/4
99	Sevdi sevdi sevdi can	Van Erciş	Uşşak	6/8
100	Su gelir merdin merdine	Van Erciş	Uşşak	12/8

Tablo 1'e bakıldığında, Van Erciş türkülerini incelediğimizde şu önemli noktalar vurgulanabilir; Uşşak makam dizisi, 100 türkünün büyük bir çoğunluğunda kullanılmıştır. Uşşak makamı, halk müziğinde yaygın olan, duygu yoğunluğu yüksek ve lirik yapıya sahiptir. Çargâh, Buselik, Segâh, Hüseyni ve Rast makam dizileri de kullanılmaktadır. Özellikle Hüseyni ve Çargâh gibi makam dizileri öne çıkmaktadır. Rast ve Hüzzam makam dizileri tabloda daha az yer almaktadır. Usûl yönünden bakıldığında türkülerin büyük çoğunluğu 4/4 ve 6/8 usûllerinde olduğu görülmüştür. 10/8, 12/8, 2/4, 5/8 ve 18/8 gibi farklı usûller de görülmektedir. Özellikle 10/8 ve 12/8 gibi karmaşık usûller, bazı türkülerde duygu ve hareketliliği artıran yapılar olarak düşünülmektedir. 18/8 usûlü nadir görülmekle birlikte, bu ölçü kalıbına sahip türkülerin müzikal yapısının hareketli ve ritmik olarak zengin olduğunu söylemek mümkündür.

2.2 Van Erciş Halk Türkülerinin Makam Dizisi, Dağılımları

Tablo 2: Makam dizileri analizi

Van Erciş Türkülerinin Makam Dizileri	**f**	**%**
Uşşak	68	68
Hüseyni	10	10
Çargâh	9	9
Buselik	6	6

Segâh	4	4
Rast	2	2
Hüzzam	1	1
Toplam	100	100

Tablo 2 incelendiğinde, Erciş halk türkülerinin %68'i Uşşak, %10'u Hüseyni, %9'u, Çargâh, %6'sı Buselik, %4'ü Segâh %2'si Rast, %1'i Hüzzam, makam dizilerinden oluşmaktadır. Bu dağılıma göre Erciş Türkülerinin büyük çoğunluğu "Uşşak" ve Hüseyni makam dizilerinden oluştuğu tespit edilmiştir. "Çargâh", "Buselik", "Segâh", "Rast" makam dizilerinde yöreye ait ezgilere rastlanmaktadır. Erciş halk türkülerinde kısmen "Hüzzam", makam dizisi ise yöre ezgilerinde nadiren görülmektedir. Bu bağlamda Erciş Halk türkülerinde kullanılan ezgi çeşitliliğinin fazla olmadığı, makam dizisi dağılımları açısından bakıldığında, Uşşak ve Hüseyni makam dizilerinin daha yoğunlukta kullanıldığı şeklinde yorumlanmıştır.

2.3 Van Erciş Halk Türkülerinin Usûl, Dağılımları

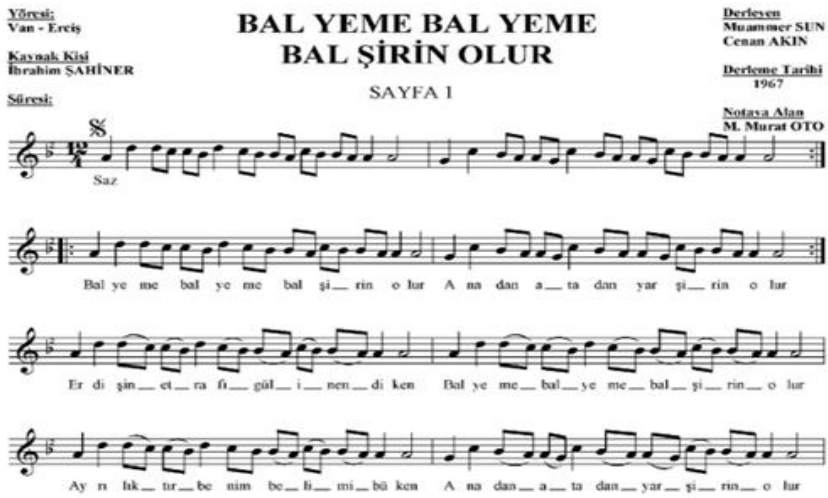
Tablo 3: Türkülerin usûl analizi

Van Erciş Türkülerinin usûl Yapısı	F	%
4/4	28	28
10/8	21	21
6/8	20	20
12/8	11	11
2/4	8	8
5/8	5	5
18/8	3	3
6/4	2	2
12/4	1	1
4/8	1	1
Toplam	100	100

Tablo 3'e göre Erciş türkülerinin %"28'i 4/4'lük, %21'i 10/8 'lik %20'si 6/8 'lik, %11'i 12/8'lik "%8'i 2/4'lük, %5'i 5/8'lik", %3'ü 18/8'lik, %2'si 6/4'lük, %1'i 12/4'lük", %1,'i 4/8'lik" usûl yapılarından oluştuğu tespit edilmiştir. Bu dağılıma göre, Erciş Türkülerinin büyük çoğunluğunun daha çok "4/4" lük ve "10/8"lik usûl yapılarında olduğu "6/8" lik ve"12/8"lik usûl yapılarının da yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür.

Aşağıda, araştırma kapsamında müzikal analizi yapılan 100 adet Erciş halk Türkülerinden yöre de bulunan makamları örneklemek amacıyla yapılmış 7 eserin müzikal analizi sunulmuştur. Geriye kalan eserlerin analizi de bu şekilde yapılmıştır.

Şekil 1: Bal yeme bal yeme bal şirin olur adlı türkü

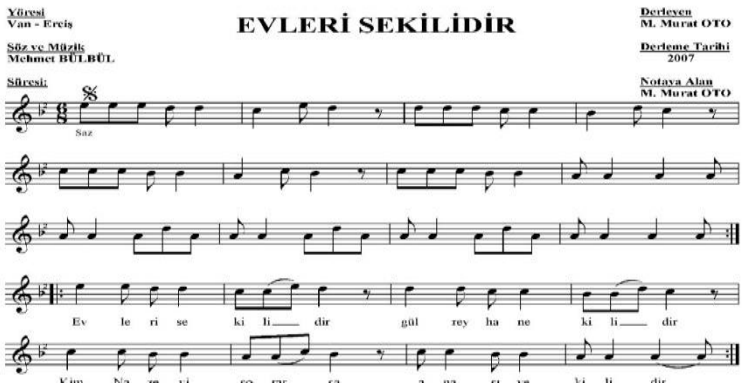

Şekil 1'de yer alan bal yeme bal yeme bal şirin olur eserinin ilk ikinci ölçüsüne bakıldığı zaman Dügâhta uşak olduğu, sonra üçüncü ölçü de aynı şekilde devam edip dördüncü ölçünün ilk kısmında rastta rast yapıp karara giderken de Dügâhta uşşak dizisi olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Bal yeme bal yeme bal şirin olur adlı türkünün analizi

Adı :	**Bal yeme bal yeme bal şirin olur**
Yöresi :	Van /Erciş
Kimden alındığı :	İbrahim Şahiner
Derleyen :	Muammer sun Cenan Akın
Türkünün makam analizi	
Karar Sesi :	La(Dügâh)
Güçlüsü :	Re (Neva)
Seyri:	İnici
Dizisi :	Uşşak makam dizisi
Donanımı :	Si bemol 2 değiştirici işareti vardır.
Yedeni :	Sol (Rast)
usûl :	3+3+3+3 Bileşik sofyan

Şekil 2: Evleri sekilidir adlı türkü

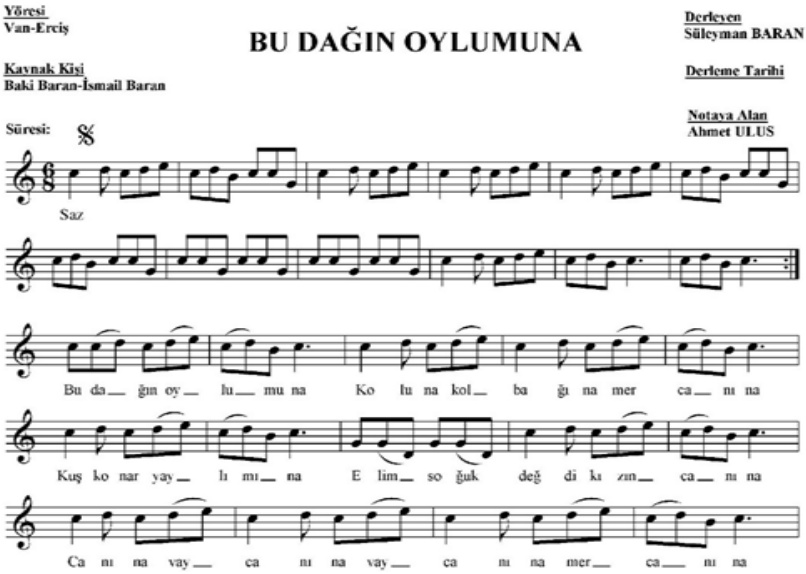

Şekil 2'de yer alan Evleri Şekillidir eserinde, ilk iki ölçüde nevada çeşnisiz kalış yapılmış, üç ve dördüncü ölçüde çargahta çeşnisiz kalış, beş ve altıncı ölçüde segâhta çeşnisiz, yedi ve sekizinci ölçüde Dügâhta hüseyni yaparak eser bitirilmiştir.

Tablo 5: Evleri sekilidir adlı türkünün analizi

Adı :	**Evleri Şekillidir**
Yöresi :	Van /Erciş
Kimden alındığı :	Mehmet Bülbül
Derleyen :	Mehmet Murat Oto
Türkünün makam analizi	
Karar Sesi :	La(Dügâh)
Güçlüsü :	Mi (Hüseyni)
Seyri:	İnici
Dizisi :	Hüseyni makam dizisi
Donanımı :	Si bemol 2 değiştirici işareti vardır.
Yedeni :	Eserde kullanılmamıştır.
usûl :	3+3 Yürük semai

Şekil 3: Bu dağın oylumuna adlı türkü

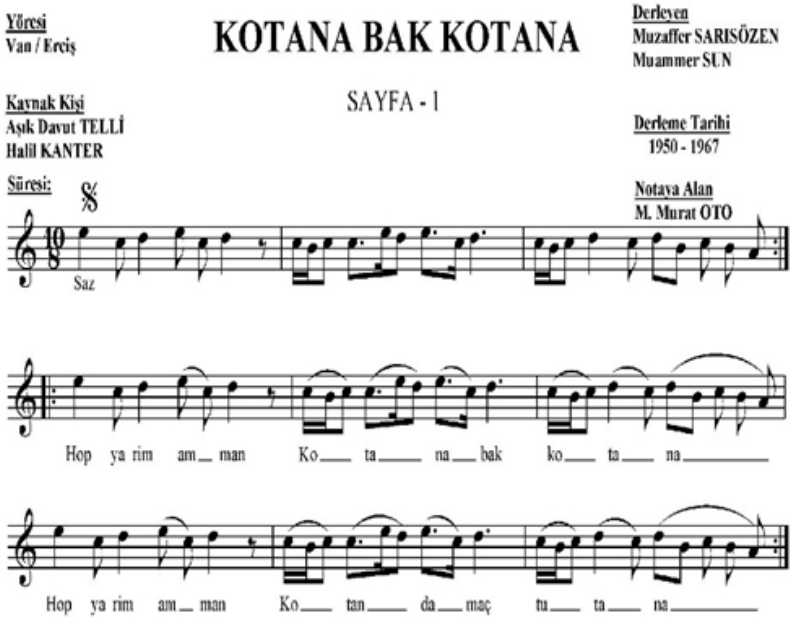

Şekil 3' e bakıldığında bu dağın oylumuna adlı eserin tamamı incelendiği zaman, çargahta çargahlı kalışlar yapılarak karar sesine gidilmiştir.

Tablo 6: Bu dağın oylumuna adlı türkünün analizi

Adı :	**Bu dağın oylumuna**
Yöresi :	Van /Erciş
Kimden alındığı :	Baki Baran -İsmail Baran
Derleyen :	Süleyman Baran
Türkünün makam analizi	
Karar Sesi :	Do (Çargâh)
Güçlüsü :	Sol (Gerdaniye)
Seyri:	Çıkıcı
Dizisi :	Çargâh makam dizisi
Donanımı :	Yoktur.
Yedeni :	Eserde kullanılmamıştır.
usûl :	3+3 Yürük Semai

Şekil 4: Kotana bak kotana adlı türkü

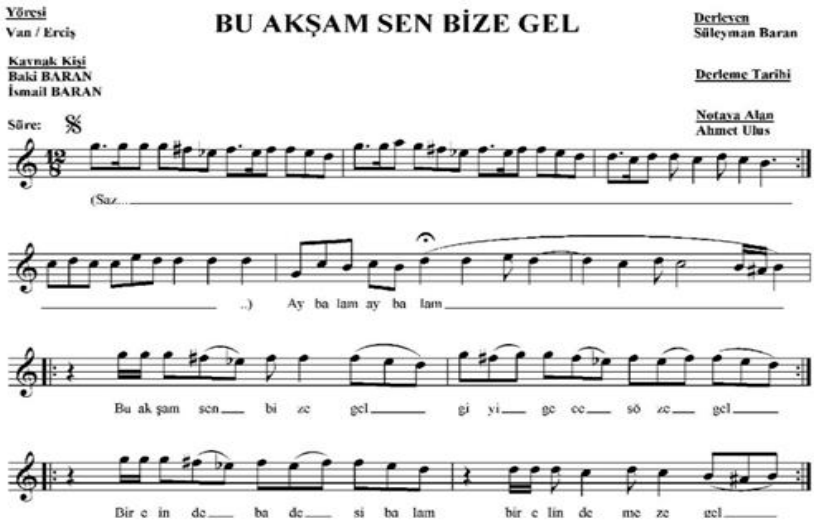

Şekil 4'dekiKotana bak kotan adlı eserin, ilk ölçüde hüseyni makam dizisinin güçlü perdesiyle ezgiye girilmiş olup ikinci ölçüde neva perdesinde kalış yapmıştır. Üçüncü ölçüde de Dügâhta karar kılmıştır. Ezginin tamamı bu şekilde devam ettiği görülmüştür.

Tablo 7: Kotana bak kotana adlı türkünün analizi

Adı:	**Kotana Bak Kotana**
Yöresi:	Van /Erciş
Kimden alındığı:	Aşık Davut Telli-Halil Kanter
Derleyen:	Muammer sun – Muzaffer Sarısözen
Türkünün makam analizi	
Karar Sesi:	La (Dügâh)
Güçlüsü:	Mi (Hüseyni)
Seyri:	İnici- çıkıcı
Dizisi:	Buselik makam dizisi
Donanımı:	Yoktur.
Yedeni:	Eserde kullanılmamıştır.
usûl :	3+2+2+3 Curcuna

Şekil 5: Bu akşam sen bize gel adlı türkü

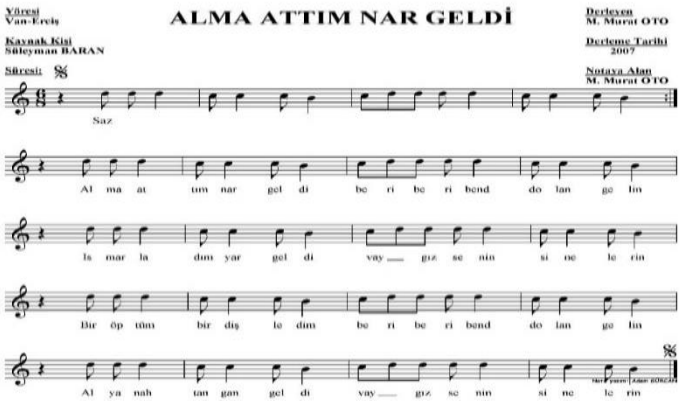

Şekil 5 incelendiğinde bu akşam sen bize gel adlı eserin ilk iki ölçüde nevada hicaz yapı üçüncü ölçüde hüzzam da karar yapmıştır. Üç, dört, beşinci ölçüye bakıldığında da yine hüzzamda karar vermiştir. Altı, yedi, sekizinci ölçüde tekrar nevada hicaz gösterip karar olan hüzzama gelindiği görülmüştür.

Tablo 8: Bu akşam sen bize gel adlı türkünün analizi

Adı :	**Bu Akşam Sen Bize Gel**
Yöresi :	Van /Erciş
Kimden alındığı :	Baki Baran -İsmail Baran
Derleyen :	Süleyman Baran
Türkünün Makam analizi	
Karar Sesi :	Si (Segâh)
Güçlüsü :	Re (Neva)
Seyri:	İnici-çıkıcı
Dizisi :	Hüzzam makam dizisi
Donanımı :	Eser içerisinde kullanılmış Donanım olarak yazılmamıştır.
Yedeni :	La diyez (Kürdi)
usûl :	3+3+3+3 Bileşik sofyan

Şekil 6: Alma attım nar geldi adlı türkü

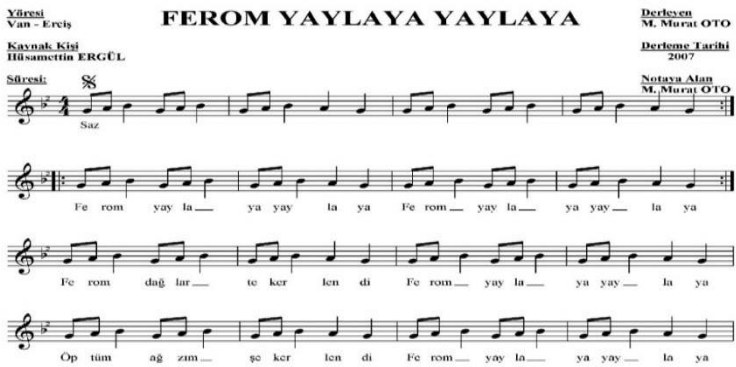

Şekil 6'da yer alan alma attım nar geldi adlı eserin tümü incelendiğinde çok fazla ezgi ve makam geçkileri olmadığı, sadece genelinde Segâhta çeşnisiz kalışlar yapıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 9: Alma attım nar geldi adlı türkünün analizi

Adı :	**Alma Attım Nar Geldi**
Yöresi :	Van /Erciş
Kimden alındığı :	Süleyman Baran
Derleyen :	Mehmet Murat Oto
Türkünün makam analizi	
Karar Sesi :	Si (Segâh)
Güçlüsü :	Re (Neva)
Seyri:	İnici
Dizisi :	Segâh makam dizisi
Donanımı :	Donanım Kullanılmamıştır.
Yedeni :	Eserde kullanılmamıştır.
usûl :	3+3 Yürük semai

Şekil 7: Ferom yaylaya yaylaya adlı türkü

Şekil 7 'deki Ferom yaylaya yaylaya adlı eserin ilk iki ölçü de karar ses etrafında oluşup, üçüncü ve dördüncü ölçüde Rastta rastlı kalış yapılmıştır. Ezgi devamında da bu şekilde ilerlemektedir.

Tablo 10: Ferom yaylaya yaylaya adlı türkünün analizi

Adı :	Ferom Yaylaya Yaylaya
Yöresi :	Van /Erciş
Kimden alındığı :	Hüsamettin Ergül
Derleyen :	Mehmet Murat Oto
Türkünün makam analizi	
Karar Sesi :	Sol (Rast)
Güçlüsü :	Re (Neva)
Seyri:	Çıkıcı
Dizisi :	Rast makam dizisi
Donanımı :	Si bemol 2 değiştirici işareti vardır. Âmâ Tam olarak rast perdesini karşılamasa da değiştirici işaret problemini maalesef halk müziği ve sanat müziğinde yaşamaktayız.
Yedeni :	Yeden kullanılmamıştır
usûl :	2+2 Sofyan

Sonuç

Bu çalışma, Van ilinin Erciş ilçesine ait halk türküleri üzerinde makam dizileri ve usûl yapıları açısından sistematik bir inceleme gerçekleştirmeyi ve bu müzikal yapılar üzerindeki tarihî ve coğrafi etkenleri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın başlangıç aşamasında, Erciş'in tarihsel gelişimi, etnik yapısı, coğrafi özellikleri ve kültürel çeşitliliği kapsamlı biçimde analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda, Erciş'in Urartulardan başlayarak Selçuklu, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlı gibi çeşitli medeniyetlerin

etkisi altında kültürel birikim kazanmış; dolayısıyla bölgenin zengin ve çok katmanlı bir kültürel yapıya sahip olmuştur. Erciş, sahip olduğu coğrafi konumun sağladığı stratejik avantajlar nedeniyle tarihsel süreç boyunca farklı etnik ve kültürel toplulukların etkileşim içinde bir arada yaşadığı önemli bir yerleşim merkezi niteliği taşımıştır." Bu durum, yöresel halk kültürünün oluşumunda ve gelişiminde belirleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle Azerbaycan'a olan coğrafi yakınlık, halk müziği repertuvarında Azerbaycan lehçesinin izlerini taşımakta; melodik ve ritmik açıdan bu bölgeyle belirgin bir etkileşim söz konusudur. Bu müzikal etkileşim hem ezgisel yapıda hem de usûl düzeninde kendini açıkça göstermiştir. Çalışma kapsamında yapılan müzikal analizler, bu tespiti destekleyen bulgularla ortaya konmuştur.

Araştırmanın temel verisi, "Geçmişten Geleceğe Van Türküleri" adlı derleme eserinden seçilen Erciş yöresine ait 100 türkü örneklemidir. Bu örneklem üzerinden yürütülen detaylı müzikal analizlerde, türkülerin büyük çoğunluğunun "Uşşak" ve "Hüseynî" makamları çerçevesinde şekillendiği; bu makamların yöredeki melodik yapının temel belirleyicileri olduğu saptanmıştır. Ayrıca, "Çargâh", "Buselik" ve "Segâh" gibi klasik Türk müziği makamlarının da halk müziği repertuarında yaygın biçimde kullanıldığı; yerel ezgilerin bu makamlar içerisinde çeşitlendiği gözlenmiştir. Bu makam çeşitliliği, bölgenin müzikal kültüründeki kültürel etkileşim ve sentezin somut bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Ritmik yapı açısından ise, türkülerin çoğunlukla 4/4 ve 10/8 zamanlı usûl kalıplarını kullandığı; bunu 6/8 ve 12/8'lik kalıpların izlediği tespit edilmiştir. Bu durum, Erciş türkü repertuvarında düzenli ve aksak ritmik yapıların dengeli bir şekilde yer aldığını ve bu zenginliğin bölgenin müzikal çeşitliliğine önemli katkılar sağladığını göstermiştir. Özellikle aksak usûllerin yaygın kullanımı, Erciş yöresindeki ritmik yapıların Azerbaycan müziğiyle olan ilişkisini pekiştirmektedir. Analiz kapsamında, farklı makamları temsil edecek şekilde seçilen yedi türkü örneği detaylı nota incelemesine tabi tutulmuş, makam dizisi ve usûl yapıları sistematik olarak çözümlenmiş ve tablolar halinde sunulmuştur. Bu örneklem, genel eğilimlerin temsili açısından işlevsel bir rol üstlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular sadece Van-Erciş yöresi halk müziğine ilişkin özgün veriler sunmakla kalmayıp, aynı zamanda Türkiye genelinde yürütülecek halk müziği çalışmalarına metodolojik açıdan katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Ülkemizin zengin kültürel mirasının korunması ve sürdürülebilir biçimde gelecek kuşaklara aktarılması için, bölgesel müzik kültürlerine yönelik sistematik ve disiplinler arası çalışmaların artırılması gerekmektedir. Yöresel düzeyde yapılan benzer müzikal analizlerin karşılaştırmalı değerlendirilmesi, Türk halk müziğinin yerel çeşitliliğini ve ortak müzik mirasını daha kapsamlı biçimde anlamamıza olanak verecektir. Böylelikle, bölgesel özgünlükler ile ulusal

müzik kültürü arasındaki ilişkiler sağlıklı bir perspektifle değerlendirilebilecektir. Çalışmanın sonucunda Erciş ilçesine ait halk türkülerinin müzikal yapısının ortaya konulmasıyla kalınmamış; aynı zamanda bu müziğin tarihsel, coğrafi ve kültürel bağlamda nasıl şekillendiğine dair bütüncül bir analiz sunmuştur. Yöreye özgü melodik ve ritmik özelliklerin belirlenmesi, bölgenin kültürel belleğinin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bu çalışma, Erciş kültürünün yalnızca müzik boyutunu ele almakta olup, halk oyunları, sözlü anlatı gelenekleri, inanç sistemleri ve günlük yaşam pratikleri gibi diğer kültürel unsurların incelenmesi için bir temel teşkil etmektedir. Gelecekte yapılacak disiplinler arası araştırmalar, Erciş'in kültürel mirasının çok boyutlu olarak değerlendirilmesine ve kültürel sürekliliğin sağlanmasına önemli katkılar sunacaktır.

Bu kapsamda, Van-Erciş halk müziğinin akademik düzlemde sistematik biçimde incelenmesi ve elde edilen bilimsel verilerin Türk halk müziği literatürüne kazandırılması açısından bu çalışmanın önemli bir referans oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca, yerel müzik kültürlerinden elde edilen verilerin ulusal kültür politikalarının geliştirilmesinde ve kültürel planlamalarda temel kaynaklar olarak kullanılması, ülkemizin kültürel çeşitliliğini anlama ve koruma çabalarına stratejik katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Alkan, O. (2024). Yayla/yol havaları'nın makamsal analizi. *Ayalgu Disiplinlerarası Türk Mûsikîsi Araştırmaları Dergisi*, 2, 41-50.

Batur, S. (1998). *Açıklamalı, örnekli Türk halk edebiyatı bilgileri*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Bay, T. (2023). Türk müziğinde kürdî makamının tarihsel değişim ve dönüşümü üzerine bir inceleme. *Ayalgu Disiplinlerarası Türk Mûsikîsi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 58-80.

Bulgan, M. (2016). *Müzik etnolojisi.* (ed.: M. Bulgan), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Coşkun, S. (2010). Sezai Karakoç'un şiirleri üzerinde edebiyat – medeniyet -coğrafya ilişkisi bağlamında bir inceleme. *Turkish Studies (Elektronik)*, 5(1), 843-885.

Çakmak, S. (2017). Ercişli Emrah şiirlerinin müzikal yapı özellikleri ve bölge kültürüne tesiri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 3(2), 14-30.

Çayır, M. (2010). *Van ve çevresinin tarihi geçmişi*. Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.

Çınardal, F. C. - Açar, Y. (2022). Kültürel bellek olgusu ninnilerin müzikal analizi: Kars ve Ardahan ninnileri. *Journal of Academic Social Science Studies*, 15(90), 149-168.

Dönmez, B. M. (2019). *Etnomüzikolojinin temel kavramları: kavramlar, terimler, isimler.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Dönmez, M. B. (2014). *Müziğin kökeni üzerine*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Gürbüz, M. (2018). *Doğu Anadolu'da kültürel etkileşim ve müzik,* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Kitabevi.

Kılıç, A. (2021). Klasik Türk mûsikîsi viyolonsel öğretiminde Vecdi Seyhun'a ait zeybek formundaki eserlerin bolahenk akortta öğretimi. Türk müziğine Yönelik Çeşitli Tespitler III, (ed.: S. Haşhaş - Ü. İmik), 51–94, İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.

Merriam, A. P. (1964). *The anthropology of music.* Northwestern: Northwestern University Press.

Nettl, B. (2005). *The study of ethnomusicology: Thirty-one Issues and concepts.* 2nd ed., Urbana: University of Illinois Press.

Oto, M. M. (2013). *Geçmişten geleceğe Van türküleri1/sözlü kırık havalar*. İstanbul: Mavi Fikirler Yayınevi.

Oto, M. M. (2016). *Van kültür ve turizm envanteri.* Van: Van Valiliği Yayınları.

Oto, M. M. (2020). Erciş "demeli-çevirmeli" türkü söyleme geleneğinde özgün formlar ve yeni tanımlar. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 16, 134-170.

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4*(1), 227–250.

Tan, N. - Turhan, S. (2001). *Van halk müziğine giriş-sözlü ve sözsüz ezgiler*. Van: Van Valiliği Yayınları.

Tümertekin, E. - Özgüç, N. (2002). *Beşerî coğrafya (insan-kültür-mekân).* İstanbul: Çantay Kitabevi.

Varlı, Ö. D. (2012). *Sözlü kültürden yazılı kültüre geçiş sürecinde Türk halk müziği ve nota*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Yakıcı, A. (2015). *Türkü ve toplumsal bellek*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ekler

Ek 1: Eserlerin PDF şekli

Extended Summary

Folk songs represent one of the most vital oral traditions that reflect a society's cultural identity, historical heritage, and way of life. Rich in cultural elements such as customs, traditions, and communal values, these songs play a functional role in preserving collective memory and transmitting it across generations.This study provides a systematic

musicological and ethnomusicological analysis of the makam (modal scales) and usûl (rhythmic patterns) structures of folk songs originating from the Erciş district of Van Province, Türkiye. Employing qualitative research methods, particularly descriptive content analysis, the research examines 100 folk songs selected from the anthology "Geçmişten Geleceğe Van Türküleri" (From the Past to the Future: Van Folk Songs).The findings reveal that the folk music of this region has been significantly influenced by Azerbaijani music, due to geographical proximity and cultural interaction. This influence is evident in both melodic and rhythmic structures. Among the modal structures, Uşşak and Hüseynî are the most frequently employed, followed by Çargâh, Buselik, and Segâh. These findings underscore how traditional Turkish modes are localized and diversified within the folk music context.In terms of rhythm, the most commonly observed usûl patterns are in 4/4 and 10/8 meters, with 6/8 and 12/8 meters also present. The prevalence of compound rhythms such as 10/8 and 6/8 points to a strong rhythmic parallel with Azerbaijani music. The rhythmic richness and balance between regular and compound meters highlight the musical diversity of the Erciş repertoire.As part of the analysis, seven representative folk songs covering different makams were examined in detail through musical notation, offering systematic breakdowns of both modal and rhythmic structures. These examples function as models illustrating broader trends in the regional repertoire.The study begins with an extensive review of the historical, ethnic, geographic, and cultural context of Erciş. It traces the region's cultural formation from ancient civilizations like the Urartians through the Seljuk, Karakoyunlu, Akkoyunlu, and Ottoman periods, emphasizing its multicultural and multi-layered heritage.

Erciş's strategic location and its status as a convergence point of diverse ethnic and cultural groups have played a critical role in shaping its local folk culture. The Azerbaijani influence is particularly evident in the vocal style and dialects used in folk songs, further deepening the musical and cultural linkage. Beyond its regional scope, the study contributes methodologically to the broader field of Turkish folk music research. It highlights the necessity of systematic, interdisciplinary research to document, preserve, and pass down Turkey's diverse musical heritage. Comparative regional studies such as this offer insights into the local diversity and shared foundations of national music culture.

By presenting a comprehensive analysis of the musical features of Erciş folk songs, this research not only documents the specific melodic and rhythmic characteristics of the region but also lays a foundation for further interdisciplinary investigations. While this study focuses on the musical aspect of Erciş culture, it opens avenues for future research on other cultural components such as folk dances, oral traditions, belief systems, and everyday practices.

In conclusion, this work serves as a significant academic reference for understanding and preserving local musical heritage. Moreover, it provides valuable data for developing national cultural policies and strategic cultural planning, ultimately contributing to the recognition and sustainability of Turkey's cultural diversity.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/*Permissions and Ethics Committee Certificate*: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / *The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.*

Finansman/*Funding:* Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./ No support was received from any institution or organization for this article.

Yapay Zekâ Kullanımı/*Use of GenAI:* Yapay zekâ kullanılmamıştır./ *GenAI has not been used.*

Destek ve Teşekkür/*Support and Acknowledment:* Yazarın beyanı bulunmamaktadır. / *The author has not made a statement.*

Çıkar Çatışması Beyanı/*Declaration of Conflicting Interests*: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*

Yazarın Notu/*Aouthor's Note:* Yazarın bir notu yoktur./ *There is no author's note.*

Katkı Oranı Beyanı/*Author Contributions:* Makale tek yazarlıdır. / *The article has a single author.*